

Smernica o identifikácii, riešení a prevencii CAN syndrómu

Článok I

Účel smernice

- a) Účelom tohto dokumentu je zjednotiť ciele a dosiahnuť efektívnejší prístup pedagogického zboru k plneniu ohlasovacích povinností voči ohrozeným žiakom, ako aj viesť postupy k intenzívnejšiemu hľadaniu odbornej pomoci dieťaťu so syndrómom CAN (týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa) vystavenému násiliu na území školy.
- b) Dosiahnutie cieľa si v školskej praxi vyžaduje koordinovanú spoluprácu medzi zložkami, ktoré s ochranou dieťaťa pred násilím pracujú: školou, mestom, Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, Prokuratúrou, Policajným zborom a pod.
- c) Efektívne riešenie násilia páchaného na dieťati vyžaduje odborné poznatky pedagogického zboru: typy násilia, prejavy násilia a zmeny v správaní, poznanie symptómov násilia, znalosť protektívnych faktorov násilia.
- d) Problematika násilia páchaného na deťoch je podrobne definovaná v legislatíve SR, kde je popísaná skutková podstata trestného činu vrátane trestných sadziieb. Hlásenie o podozrení páchania násilia na deťoch sa zasiela Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, Prokuratúre a v kópii Mestskému úradu. Ak nasvedčujú skutočnosti tomu, že ide o trestný čin, zasiela riaditeľ školy informáciu Polícii SR alebo priamo súdu.
- e) Postup pre riešenie násilia páchaného na deťoch je súčasťou školského poriadku školy v zmysle Školského zákona v § 153¹. Ten stanovuje, že riaditeľ školy spolu so školskou samosprávou vydáva školský poriadok a všetkých informuje o jeho obsahu: žiaka i zákonného zástupcu (Príloha č. 1 Potvrdenie rodiča/žiaka o poučení o Školskom poriadku), personál i iné participujúce subjekty.

Článok II

Vymedzenie pojmov

- a) CAN - Syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa (CAN - Child Abuse and Neglect).
- b) Ide o akúkoľvek formu týrania, zneužívania a zanedbávania detí, ktorá je neprijateľná v zmysle Deklarácie práv dieťaťa a platnej legislatívy v SR.
- c) Dieťa najčastejšie poškodzujú jeho rodičia a ďalší členovia širšej rodiny, ak sú k dieťaťu necitliví a bezohľadní a ak ich podriaďujú alebo využívajú na uspokojenie vlastných potrieb.

Takéto správanie môžeme chápať ako zneužitie fyzickej sily alebo psychickej nadradenosti a moci dospelého nad podriadeným a závislým dieťaťom. Ide napr. o:

1. Psychické násilie

- zastrašovania, vyhrážky;
- zvýšená kontrola;
- ponižovanie a neustále kritizovanie;

¹ Zákon 245/2008 Z.z., § 153.

- odopieranie spánku, sledovanie, vyhrážanie samovraždou, spochybňovanie hodnoty jedinca a jeho hodnôt i duševného zdravia;
- vyhrážania a vydierania;
- nútenie k úplnej poslušnosti i. agresor v rámci psychického násillia mnohokrát využíva aj ďalšie osoby (vyhrážanie, že deti nebude mať druhá osoba rada, že nimi opovrhne; ponižovanie a urážanie napr. Rodičov; hrozba násillia voči ďalším blízkym osobám i.).

Psychické násillie má silné dopady na sebahodnotenie a sebavedomie obeť, ktorá zvyčajne po čase prijme sebaobraz, ktorý jej vnucuje agresor. To veľmi znižuje schopnosť danú situáciu riešiť a opustiť agresora.

2. Fyzické násillie

Akékoľvek opakované, násillné prejavy medzi blízkymi osobami, keď jedna osoba je vždy obeťou, druhá agresorom. Fyzické násillie môže aj nemusí zanechať viditeľné následky. Môže viesť k vážnemu ohrozeniu zdravia i života jedinca, vždy negatívne ovplyvňuje jeho psychiku.

3. Sexuálne násillie / zneužívanie

Najčastejšími formami sú znásillnenie, donútenie k odmietaným sexuálnym praktikám, obchytávanie a i.. Môže mať ale aj verbálnu podobu spočívajúcu v slovnej produkcii so sexuálnym podtextom alebo v nútení na sledovanie pornografie a pod. agresor často zneužíva závislého postavenia obeť.

4. Ekonomické zneužívanie

Najčastejšie sa prejavuje v zamedzení prístupu k akýmkoľvek prostriedkom, v systematickom nátlaku napr. v nátlaku na prepísanie nehnuteľných statkov, nútenie k prevzatíu dlhov a i..

5. Sociálne násillie / izolácie

Jedná sa o formu psychického násillia. Agresor obeť izoluje od jej rodiny a priateľov, zamedzuje jej v kontakte so svetom (zákaz vychádzok, odobratie telefónu a pod.) Izoluje ju od informácií o vonkajšom svete a verejnom dianí.

Vo všetkých formách domáceho násillia môže dieťa figurovať ako obeť aj ako svedok, pričom obe tieto role ohrozujú jeho ďalší vývin, psychické zdravie a následný život, najmä vzťahy.

d) Dlhodobé dôsledky domáceho násillia (platí pre deti-obete i deti-svedkov):

1. Psychické následky:

- znížené sebavedomie,
- posttraumatická stresová porucha,
- psychosomatické ochorenia,
- neurózy, poruchy osobnosti,
- poruchy príjmu potravy,
- únik k spolu závislému správaniu,
- samovražedné tendencie,
- regresívne správanie,

- oneskorený psychomotorický vývin.

2. Dôsledky v oblasti sociálnych vzťahov:

- bojzivosť, neistota,
- izolácia - nemajú žiadnych kamarátov alebo majú odstup vo vzťahoch,
- tendencia opakovať rodinné vzorce (prijatie úlohy obete X prijatie role násilníka - dieťa napáda dospelú obeť i súrodencov,)
- nedôvera k druhým (dospelým, mužom, ženám i.),
- neschopnosť nadviazať hlbší vzťah,
- zlé zručnosti riešiť konflikty.

Článok III

Diagnostika zaznamenávania symptómov CAN

Žiak so symptómami CAN prejavuje zmeny v správaní i fyzickom prejave. Symptómy CAN zaznamenáva vždy triedny učiteľ.

- a) Pri každom podozrení o výskyte daného javu musí byť vždy informovaný riaditeľ školy prostredníctvom triedneho učiteľa.
- b) Vybrané symptómy:

1. ktoré môže pedagóg zachytiť v správaní žiaka:

- celková stiesnenosť a nezáujem o dianie okolo,
- zvýšená opatrnosť v kontakte s dospelými,
- úzkosť a vydesené reakcie v prítomnosti konkrétnych dospelých osôb alebo v situácii, kedy je dieťa s dospelým samo,
- vyhýbanie sa školským a mimoškolským aktivitám,
- nápadne ľahostajné postoje, výroky typu "mne je to jedno",
- agresívne napádanie a šikanovanie rovesníkov,
- zvýšená citová dráždivosť a agresívne prejavy na sebe menší podnet,
- ťažkosti so sústredením a zhoršenie prospechu v škole,
- váhania s odchodom domov po vyučovaní,
- neospravedlnenie absencie v škole,
- odmietanie jedla alebo prejedanie,
- sebapoškodzovanie,
- úteky z domova a iné.

2. Známky na tele dieťaťa:

- opakované zranenia vrátane zlomenín,
- modriny,
- rezné rany,
- opuchy častí tela, napríklad pier, tváre, zápästia,
- stopy po zväzovaní,
- odtlačky rôznych predmetov na tele,
- natrhnutie ucha,

- odtlačky dlane a prstov,
 - stopy po obarení alebo popálení cigaretou.
3. Fyzické (telesné) týranie a jeho rozpoznania:
- aktívne (bitie a iné agresívne formy napádania dieťaťa),
 - pasívne.
4. Niektoré známky zanedbávania:
- trvalý hlad,
 - podvýživa,
 - chudobná slovná zásoba,
 - zlá hygiena,
 - pokazené zuby a časté zápaly ďasien,
 - dieťa nie je očkované proti chorobám,
 - nevhodné oblečenie vzhľadom k počasiu,
 - nedostatok dohľadu - dieťa je večer doma samo, vonku sa zdržiava dlho do tmy a bez dozoru a pod.,
 - vyčerpanosť, prepracovanosť,
 - s dieťaťom sa nikto neučí, nezaujíma sa o jeho školské povinnosti,
 - vyhodenie z domova.
- c) Symptómy sa vzťahujú na celú škálu priestupkov a trestných činov, oblasť násilných činov páchaných na deťoch a na týranie dieťaťa nevynímajúc.

Článok IV.

Zodpovedné osoby , kompetencie a postup školy pri riešení ochrany dieťaťa pred násilím ak sú zachytené symptómy syndrómu CAN

- a) Trestný zákon § 341 chráni učiteľa pri jeho postupe na ochranu práv dieťaťa. Je tu priamo vyzývaný k tomu, aby v prípade podozrenia na týranie žiaka kontaktoval odborníkov. To, aby sa pedagóg pokúsil dieťaťu vystavenému násiliu čo najúčinnejšie pomôcť, je súčasťou zákonnej povinnosti – POP 2019/2020, ale aj pedagogickej profesionality.
- b) Pri podaní podnetu v zmysle Trestného zákona je potreba vychádzať z hodnoverného, teda doloženého zdroja, vrátane ďalších dôkazov zhromažďovaných školou.
- c) Pri podaní podnetu v súlade so zákonom č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele **stačí mať len podozrenie** (Príloha č. 2. Žiadosť o prešetrenie sociálnych a rodinných pomerov dieťaťa v zmysle §7 a §94 ods. 5 Zákona č. 305/2005 Z. z.)
- d) Postup pri oznamovaní z podozrenia:
- dozviem sa ako triedny učiteľ,
 - oznámim riaditeľovi,
 - riaditeľ zvolá intervenčné stretnutie - prítomní: riaditeľ školy, triedny učiteľ, výchovný poradca, koordinátor prevencie, pridelený odborný zamestnanec

CPPPpP, koordinátor ochrany detí pred násilím, sociálny pracovník Oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately UPSVaR (Príloha č. 2a Žiadosť o súčinnosť v zmysle §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane dieťaťa a sociálnej kuratele – pozvanie na stretnutie), prípadne iní prizvaní zamestnanci externých inštitúcií

- poverená osoba vypracuje Záznam zo stretnutia – Príloha č. 3
- e) Následne vedenie školy postupuje vždy v súlade so stanovenými cieľmi a postupmi uvedenými v Zázname zo stretnutia a z neho vyplývajúcich pokynov orgánov sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a sociálnej kurately a orgánov činných v trestnom konaní. Týmito pokynmi sa škola riadi aj pri vzdelávaní žiaka a kontaktovaní zákonného zástupcu.
- f) Ciele sú zapracované do IVVP, prípadne inej dokumentácie žiaka, ktorej cieľom je zaznamenávať špecifiká a úpravy edukačného procesu u dieťaťa so symptomatológiou CAN.
- g) Po opakovanom zachytení a prípadnom skórovaní symptómov CAN u toho istého dieťaťa v nasledujúcom zisťovaní **zasiela riaditeľ oznámenie** (Príloha č. 4 Oznámenie o zachytení symptómov CAN u žiaka základnej školy) **Okresnej Prokuratúre**.
- h) Pokiaľ má učiteľ istotu, že bol spáchaný trestný čin, má zo zákona povinnosť obrátiť sa na orgány činné v trestnom konaní prostredníctvom riaditeľa školy. Ak má len podozrenie, zákon určuje školskému zariadeniu za povinnosť nahlásiť túto skutočnosť aj bez súhlasu riaditeľa.
- i) Riaditeľ školy je povinný konať v plnom rozsahu - kontaktovať orgány činné v trestnom konaní, v prípade, že sa hodnoverným spôsobom dozvedel o týraní zverenej osoby, aby sa vyhol byť spolupáchateľom neprekazenia tr. činu a neoznámene tr. činu.
- j) Skutočnosť o neoznámene trestného činu a neprekazenie trestného činu - týranie zverenej osoby podľa ustanovenia § 341 Trestného zákona je taktiež trestným činom. **Každý zamestnanec školy** v prípade podnecovania, schvaľovania, nadržovania, neprekazenia a neoznámene prítomnosti symptómov CAN u žiaka **je stíhateľný aj v zmysle Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele**.

Článok V.

Rozhovor so žiakom a zamestnancom školy

- a) V prípade, že sa dieťa zverí osobne niektorému zamestnancovi školy, je zamestnanec povinný:
 1. uvedomiť si, že ide o veľmi citlivú záležitosť
 2. dieťa uistiť, že pre neho urobíte všetko, čo je v jeho silách a zároveň ho ocení za zverenie sa s tak citlivou témou,
 3. vhodne dieťaťu vysvetlí, že v škole existuje postup o tom, že túto skutočnosť musí zamestnanec ohlásiť riaditeľovi a ten bude kontaktovať ďalšie inštitúcie, ktoré budú dieťa chrániť,
 4. komunikovať s dieťaťom čo najšetrnejšie, podrobnejšie vyšetrovanie nechať na psychológovi a polícii,

5. oboznámi s tým riaditeľa školy,
 6. ak dieťa nechce, aby zamestnanec vec ohlásil riaditeľovi, situáciu konzultuje zamestnanec s koordinátorom ochrany detí pred násilím alebo môže dieťa sprevádzať ako podporná osoba pri prvom kontakte so sociálnym pracovníkom Oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately UPSVaR, ktorého zamestnanec privolá do školy, ale od oznámenia udalosti riaditeľovi by to nemalo zamestnanca aj naďalej odradiť.
- b) O postupe školy v prípade podozrenia na syndróm CAN je žiak poučený vždy na začiatku školského roka.

Článok VI.

Rozhovor so zákonným zástupcom

- a) Rozhovor so zákonným zástupcom koordinuje na území školy sociálny pracovník OSPODaSK, za prítomnosti riaditeľa školy a povereného zamestnanca CPPPaP, prípadne iného zamestnanca školy, alebo sa rozhovor so zákonným zástupcom dieťaťa realizuje na pôde príslušného ÚPSVR pod priamym vedením sociálneho pracovníka odd. SPODaSK.
- b) Stretnutie sa vedie v bezpečnej atmosfére za jasných pravidiel a stanovených cieľov, bez prítomnosti dieťaťa.

Článok VII.

Limity pedagogického zboru

- a) Včasná identifikácia domáceho násillia v rodine žiaka a študenta môže viesť k efektívnejšej podpore a intervencii pre deti a ich rodiny. Škola nemôže byť tým, kto primárne zasahuje do riešenia situácie v rodine. Učítelia ale musia vedieť, ako v takýchto prípadoch postupovať, aby ich intervencia násillie v rodine ešte viac nevystupňovala.
- b) Nie je úlohou pedagóga, posudzovať domáce násillie na základe svojich pocitov, vyvodzovať ho zo správania a prejavov dieťaťa. Pedagóg je však povinný zaznamenávať symptómy vedúce k objasňovaniu násillia a tiež konať v okamihu, keď sa mu napríklad dieťa zverí, či ak nespochybniteľne zaznamená dlhodobé známky násillia páchanom na dieťati. Situáciu nemôže riešiť pedagóg sám, ale vždy v spolupráci s ďalšími odborníkmi. Vhodné je najprv uplatniť dané postupy školy a až následne sa obrátiť na sieť partnerov v komunite.
- c) Nie je úlohou učiteľa domáce násillie "diagnostikovať", ani intervenovať v rodine. Úlohou učiteľa je sprostredkovať dieťatu potrebné informácie a prizvať k riešeniu situácie odborníkov, ktorí sa danej problematike systematicky venujú.

Článok IX

Závěrečné ustanovenie

1. S touto smernicou sú oboznámení všetci zamestnanci školy.
2. Triedni učitelia sú povinní oboznámiť s touto smernicou zákonných zástupcov aj žiakov školy.
3. Smernica je prístupná všetkým pedagogickým zamestnancom školy, zákonným zástupcom i žiakom školy.
4. Smernica bola prerokovaná a schválená na Pedagogickej rade dňa 29.9.2020.
5. Táto smernica nadobúda platnosť od 01.10.2020.

Zoznam príloh:

1. Potvrdenie žiaka/rodiča o poučení o Školskom poriadku
2. Žiadosť o prešetrenie sociálnych a rodinných pomerov dieťaťa v zmysle §7 a §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. s uplatnením §62, ods. 2. Zákona č. 301/2005 Z.z. so žiadosťou oznamovateľa o utajení jeho totožnosti
- 2a. Žiadosť o súčinnosť v zmysle §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane dieťaťa a sociálnej kuratele
3. Oznámenie o zachytení symptómov CAN u žiaka základnej školy
4. Záznam zo stretnutia
5. Efektívny nástroj na pomoc a minimalizáciu dôsledkov týrania a zneužívania, ktoré prerastá do neporozumenia dieťaťa v školskom prostredí
6. INŠTITÚCIE PODIEĽAJÚCE SA NA RIEŠENÍ ZANEDBÁVANIA POVINNEJ ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY V OKRESE – ADRESÁR KONTAKTOV